

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

**Komparace kresebného projevu u dětí
v předškolním věku**

Metodologie projekt

Brno 2013

Autor práce:

Bc. Veronika Kodrlová

Předmět:

SP7MP_MTP2/01

Úkol č. 6

Úvod:

Kresba je jedním z kritérií pro posouzení školní zralosti. „*Školní zralost znamená dosažení takového stupně vývoje, který umožňuje dítěti se zdarem si osvojit školní znalosti a dovednosti.*“ (Wedlichová, I., in Šikulová R., a kol., 2006, s. 118) Proto se budeme v naší práci zabývat rozvojem kresebného projevu u dětí v předškolním věku.

V bakalářské práci jsme analyzovali kresbu lidské postavy u dětí intaktních a dětí s narušenou komunikační schopností v předškolním věku. V následném výzkumu použijeme získané výsledky a doplníme je o nové poznatky. Komparace výsledků proběhne po časovém intervalu, během kterého proběhne stimulační program pro podporu rozvoje kresebného projevu. Stimulační program, je vytvořen pro účely výzkumné části. Autorka se při tvorbě inspirovala odbornou literaturou. Program se bude zaměřovat na oblasti, které se v předešlém výzkumu prokázaly jako velmi četné. Především se jedná o správný úchop psacího náčiní a zamezení tlaku na tužku. Proto vše budeme zaměřovat na předešlé dva argumenty a to především pomocí uvolňovacích a grafomotorických cviků. Rozvoj jemné motoriky je důležitý nejen pro správný vývoj řeči, ale také důležitým předpokladem pro výuku psaní.

Cíl výzkumného šetření:

Cílem výzkumu je analýza kresby lidské postavy, jak ze stránky obsahové tak formální. Dalším cílem je zjištění úrovně schopností napodobit geometrické tvary a dokreslit obrázky. Toto zjištění nám dále umožní pracovat s dětmi v rámci stimulačního programu, kterého se zúčastní polovina dětí, druhá polovina bude sloužit, jako kontrolní skupina. Posledním cílem práce je analýza využitelnosti stimulačního programu u dětí v předškolním věku.

Výzkumné otázky:

V rámci kvalitativního výzkumu jsme stanovili čtyři výzkumné otázky, které ověřujeme v rámci empirické části práce.

Hlavní výzkumná otázka:

- ✓ Jak se změnila úroveň kresebného projevu dětí v předškolním věku po ukončení stimulačního programu?

Vedlejší výzkumné otázky:

- ✓ Jaká je úroveň kresebného projevu dětí v předškolním věku před stimulačním programem?
- ✓ Jaký je vztah mezi kresebným projevem dívek a chlapců?
- ✓ Jaký je úchop psacího náčiní u dětí, které se zúčastnily stimulačního programu?

Výzkumné šetření:

Kvalitativní výzkumnou strategii jsme zvolili z následujících důvodů: získání podrobnějších informací v rámci malého počtu zkoumaného vzorku osob. Dále pak z důvodu, že se zaměřujeme na analýzu kresby lidské postavy, analýzu napodobení geometrických tvarů a dokreslování obrázků a analýzu účinnosti stimulačního programu. Budeme využívat i další strategie jakou jsou pozorování a rozhovor. Výběr vzorku bude záměrný a výsledky budeme sbírat v prostředí, které je pro dané osoby přirozené. Sami budeme přítomni při průběhu výzkumného šetření.

Metodologie:

Hlavní výzkumnou strategií je analýza produktů a to kresby lidské postavy, napodobení geometrických tvarů a schopnost dokreslit dané obrázky. Z dalších metod využijeme pozorování a rozhovor a to jak řízený tak polo řízený.

Pozorování:

V lepší orientaci nám pomohou záznamové archy (viz níže). V průběhu výzkumu se zaměříme na následující projevy: úchop psacího náčiní, tlak na tužku, lateralitu, koncentraci a pozornost, verbální projevy, pohotovost a čas, který děti nad kresbou strávily.

Rozhovor:

Metodu rozhovoru jsme využili v následujících situacích: jako seznamovací a motivační situaci. Po skončení kresebného projevu jsme nechali dítě obrázek okomentovat, případně jsme se zeptali na další otázky. Vycházeli jsme ze tří otázek:

- Řekneš mi něco o svém obrázku?
- Koho jsi nakreslil/a?
- Proč jsi nakreslil/a ...?

Pro lepší orientaci byly použity záznamové archy, kterou jsou níže přiloženy. První se zaměřuje na pozorování, druhý na záznam z rozhovoru. Záznamové archy jsou použity z bakalářské práce.

Č. dětí	Pohlaví D/CH	věk	Dg.	Lateralita P/L/N	Tlak na tužku A/N	Úchop tužky (počet prstů)	Koncentrace	Pořadí	Verbální projevy	pohotovost	čas

Poznámky:

Záznamový arch II.

Č. dětí	Řekneš mi něco o svém obrázku?	Koho jsi nakreslil?	Proč si nakreslil/a...	

Charakteristika výzkumného vzorku:

Pro účely výzkumného šetření požádáme níže zmíněnou mateřskou školu, protože výzkumný vzorek zahrnuje děti v předškolním věku.

- Základní škola a mateřská škola Uherské Hradiště, Větrná 1063, přísp. org. –

Mařatice

Charakteristika MŠ:

Mateřská škola, je škola běžného typu. Škola má dvě pracoviště. Jedno pracoviště se čtyřmi třídami sídlí na adrese Lomená 1380, druhé se nachází v ZŠ Větrná, kde jsou dvě třídy. Jedná se o mateřskou školu heterogenního typu.

Věk dětí:

Věk dětí je v rozmezí předškolního vzdělávání. (pozn. Kdybychom věděli nyní věk dětí, byl by zde uveden věk nejstaršího a nejmladšího dítěte, následně věkový průměr.)

Počet dětí:

Výzkumný vzorek zahrnuje 10 dětí, které budou vybrány losem. Všichni se zúčastní vstupní analýzy. Pozn. Následně bude náhodně vybráno 5 dětí, které budou, po dobu půl roku, navštěvovat stimulační program. Poté se opět všech 10 dětí zúčastní výstupní analýzy.

Harmonogram:

Vše bude probíhat dlouhodobě a plánovaně. Během jednoho měsíce se všech 10 dětí zúčastní vstupní analýzy, které bude důležitá k závěrečnému vyhodnocení. Po dobu půl roku se bude s 5 dětmi systematicky pracovat s podporou stimulačního programu. Po půlročním zavedení stimulačního programu dojde opět k vyhodnocení dat od všech 10 dětí.

Problémové situace:

Jelikož výzkum bude probíhat v mateřské škole, je důležité podotknout, že některé děti z náhodného výběru mohou například v průběhu stimulačního programu onemocnět, tudíž by měly být tak vyjmuty z celkového hodnocení. Dále pak se může stát, že děti nebudou chtít spolupracovat a to už je na nás jak připravíme stimulační program, aby zaujal a byl žádaný. Ve stimulačním programu bychom měli pokračovat od jednoduššího po složitější, vše obohacovat o říkanky a motivační hry, abychom děti zaujali.

Příklad ze stimulačního programu:

„*Motám, motám klubíčko. Podívej se, babičko.*“

Copyright Momentum

Převzato z: <http://www.jak-spravne-psat.cz/cs/kreslenim-k-hezkemu-psani>

Záznam informací:

Jako výsledky před-výzkumu, jsme použili data zjištěná pomocí záznamových archů v bakalářské práci. Vše bylo zaznamenáváno souběžně při výtvarném projevu dětí. Kresebný projev probíhal ve skupině o počtu pěti dětí. Dětem jsme přiděli čísla, aby vše bylo anonymní. Byly použity níže přiložené záznamové archy.

Č. dětí	Pohlaví D/CH	věk	Dg.	Lateralita P/L/N	Tlak na tužku A/N	Úchop tužky (počet prstů)	Koncentrace	Pořadí	Verbální projev	pohotovost	čas

Poznámky:

Záznamový arch II.

Č. dětí	Řekneš mi něco o svém obrázku?	Koho jsi nakreslil?	Proč si nakreslil/a...

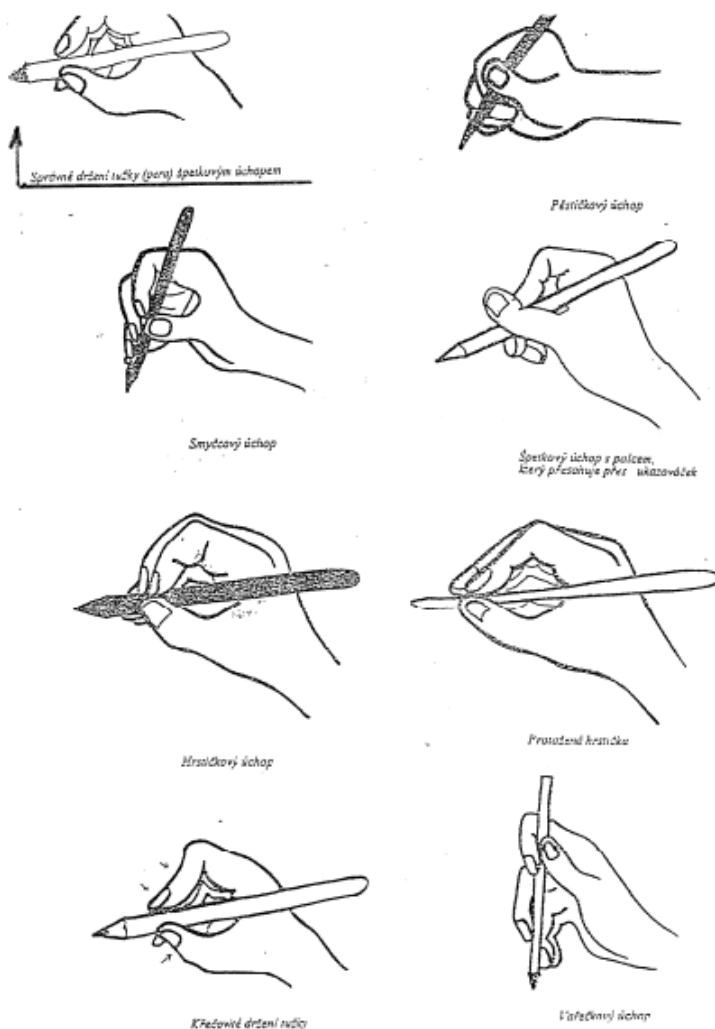
Poznámky:

Záznamový arch I. (vypsáný níže)

Záznam čísla 1-5. Pohlaví dítěte dívka nebo chlapec. Věk dětí s přesností na měsíce. U dětí s narušenou komunikační schopností číslo diagnózy (např. 101 – Dyslalie). U laterality jsme si všímali, zda je vyhrazená – praváctví, značeno P, leváctví, značeno L nebo nevyhrazená označená N. Pokud byl přítomen tlak na tužku – A, pokud ne – N. Pro úchop

psacího náčiní jsme využili nákres, který poskytla mateřská škola (viz níže). Do archu jsme zaznamenali – počet prstů, sklon ruky aj. Položka Koncentrace byla zaměřena přímo na dané dítě. Poznámky obsahují jevy jako například: *chlapec se nesoustředil, sledoval okolí*. Kolonka pořadí je určena pro samotnou kresbu – s čím děti začínali jako první. Zda kreslily postavu od hlavy či nikoliv. Během kresby se objevily i jiné projevy, jako jsou ukazování všeho, co kreslí, poposedávání, poklepávání prsty, komentování obrázku aj. V kolonce pohotovost jsme se zaměřili na to, jak rychle děti začali pracovat. Čas, který byl pro kresbu potřebný, jsme stopovali. (Pozn. Děti měly tolik času, kolik potřebovaly)

Příloha č. 1: Úchop psacího náčiní

Č. dítě	Pohlaví D/CH	věk	Dg.	Laterálnita P/L/N	Tlak na tužku A/N	Úchop tužky (počet prstů)	Koncentrace	Pofadí	Verbální projevy	pohotovost	čas
1 15	J	4,7	102	P	A	dvouprstový úchop (4 prst.)	ani	klava	rozhlas	počítání	ani
2 16	CH	4,3	101	P	A	dvouprstový úchop (4 prst.)	ani	klava	číslo pět a rozhlas	počítání	ani
3 17	CH	4,2	101	P	A	dvouprstový úchop (4 prst.)	ani	klava	rozhlas	počítání	ani
4 18	CH	4,1	102	P	A	dvouprstový úchop (4 prst.)	na některé prsty	klava	počítání a rozhlas	počítání	ani
5 19	CH	4,0	101	P	A	dvouprstový úchop	ani	klava	rozhlas	počítání	ani
6 20	CH	4,6	101	P	A	dvouprstový úchop	ani	rozhlas a počítání	počítání a rozhlas	počítání (rozhlas)	ani

Poznámky

Záznamový arch II. (vypsany níže)

Následně jsme se děti zeptali na pár otázek k jejich „výtvoru“. Nejprve jsme chtěli, aby se děti vyjádřily samy, poté jsme použili doplňující informace. Odpověď: „*To jsem já a táta. Jsme na houbách.*“ „Proč jsi nakreslila ještě tohle (poukázali jsme na sluníčko)“ – „*no bylo hezky.*“

Ty děti, které to uměly, se podepsaly. Následně proběhla analýza kresby lidské postavy. Zaměřili jsme se na obsahovou část kresby. V obsahové části jsme si všimli, zda je postava rozdělena na trup, krk a hlavu. Zda na hlavě jsou oči, nos, ústa. Jestli jsou přítomny vlasy. Jestli postava má paže, prsty, zda jsou prsty ve správném počtu. Zda jsou přítomna i chodidla nebo boty. Jestli je postava oblečena, jestli jsou součástí oděvu alespoň 2 kusy oblečení, zda je oblečení úplně zřetelné. Každá kresba byla opoznámkována.

Č. dítě	Řekni mi něco o svém obrázku?	Koho jsi nakreslil?	Proč si nakreslil/a...	
č. 1	Je pátá, je děje na kámeny	děda	107 (vše rovnou, ale přidala se nakreslila)	
č. 2	Stava	tata, slunce	x	jedna přístělaní, jako včelina nahod
č. 3	Ten vyprávěl je tata	tata, ja, babka	není (nepřel u chvil, je kůž)	stavení, je pravit pravi
č. 4	homo nakreslil? jakousi psacího? chvil? kovář? / chvil?	Hýla a on na pucháče	není	je psacího nakreslil? jakousi / kovář? / kovář? / kovář? / kovář? / kovář?
č. 5	Taj naše rodina na chvil	Tata, máma, ja a babka, ještě chvil a slunce	Stava - byla krásná	taj pravi
č. 6	Nakreslil jsem vyprávěl jak je / je pravi / kovář?	jak je nakreslil? tat, babka a slun		ste ještě nakreslil? jak je pravi? / pravi? / pravi? / pravi? / pravi?

Vstupní analýza obsahuje i napodobení geometrických tvarů – kruh, čtverec, křížek, trojúhelník, přímka, vlnovka dále dokreslení obrázku – domeček, sluníčko, srdíčko. Poznámky obsahují hodnocení: zvládl/a, zvládl/a částečně, nezvládl/a.

Součástí práce je i analýza stimulačního programu, který bude využit při reedukaci. Bude sloužit k nápravě úchopu psacího náčiní, eliminaci tlaku na tužku, procvičení grafomotoriky. K analýze využijeme rozhovor nebo dotazník s učitelkami z mateřské školy a výsledky, které budeme mít z empirické části. Vše se bude zaměřovat na analýzu stimulačního programu. Například: *Co shledáváte za přínosné? Co naopak za nepřínosné? Myslíte si, že by tenhle program mohl vhodně doplňovat náplň předškolní výchovy? Co byste změnili? Jak byste celkově zhodnotili stimulační program na stupnici 1-5? (1- nejlepší, 5- nejhorší).*

Ukázka hodnocení kresby:

Kresba č. 4

- Chlapec, věk: 5,1
- Není vyhraněná laterálita, nejprve kreslil pravou, poté levou rukou.
- Úchop pomocí 4. Prstu
- Tlak na tužku přítomen.
- Ostýchavý, velmi roztěkaná pozornost.
- Vše měl velmi rychle nakresleno.
- Nakreslil tatínka.

Tělo je rozděleno na hlavu, krk, trup, ruce a nohy. Hlava obsahuje ústa, nos a oči. Není přítomno obočí a řasy. Hlava je pokryta vlasy. Ruce navazují přímo na trup bez ramenního kloubu. Paže zakončeny prsty, ve správném počtu. Trup je znázorněn kruhem. Nohy jsou symetrické. Znázorněny boty. Postava není oblečena.

Náměty k modifikaci:

Na základně před-výzkumu jsme se rozhodli vše částečně modifikovat. První modifikace by se týkala skupiny, ve které by empirická část měla proběhnout. Je velmi

náročné pozorovat několik dětí najednou a vše poznámkovat. Proto by bylo přínosnější, aby vše proběhlo pouze s jedním dítětem. Byl by i větší čas na rozhovor. Ten by měl být důkladně zaznamenán a následně přepsán. Poznámky, které vznikly na před-výzkumu, byly užitečné, ale po delším časovém intervalu, bychom mohli něco opomenout. Dále bychom se zaměřili na barvy, které děti použily a využití plochy papíru. Poslední dvě položky v pozorovacím archu byly vypuštěny. Poslední, co bychom modifikovali, je položka tlaku na tužku. Po před-výzkumu se ukázalo, že by bylo lepší hodnotit tlak na tužku, pomocí jednotlivých typů. Přítomnost tlaku na psací nebo kresebné náčiní souvisí se správným úchopem tohoto náčiní. Při křečovitém držení budeme pozorovat prohýbání ukazováčku (obr. č. 1) – tím pádem i přítomnosti tlaku. Nízké křečovitě držení (obr. č. 2) – pero je drženo příliš blízko hrotu, ukazováček se prohýbá, velká přítomnost tlaku. Zmíněné dva typy by byly hodnoceny číslem 5 (obr. č. 1,2,3). Nepřítomnost tlaku číslo 1 (obr. č. 4,5). Číslem 3 by byl hodnocen tlak, který by nebyl příliš velký, ale přesto přítomen. Přítomnost tlaku můžeme hodnotit i podle písma. Roztřesené písmo označuje přítomnost velkého tlaku na psací náčiní.

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Obr. č. 3

Obr. č. 4

Obr. č. 5

Literatura:

- 1) ALLEN, K., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let.* 1.vyd. Praha: Portál, 2002, 187 s. ISBN 80-736-7055-0.
- 2) BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky: Jak rozvíjet kreslení a psaní.* Brno: Computer Press a.s., 2006, 180 s. ISBN 80-251-0977.
- 3) BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press a.s., 2011, 212 s. ISBN 978-80-251-1829-0.
- 4) DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte.* 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 205 s. ISBN 80-717-8449-4.
- 5) DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech.* 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 166 s. ISBN 978-807-3676-933.
- 6) HARRIS, Dalle B. *Children's drawings as measures of intellectual maturity: revision and extensit of the Goodenough draw-a-man test.* New York: Brace &World, 1963, 13, 367 s.
- 7) HAMER. *Miscellaneous techniques: The Draw-A-Group Test and the induction of mevement – via the Kinetic Family Drawing and the Kinetic H-T-P test.* In: Hamer. *Advances in projective drawing interpretation.* Springfield, O'USA: Charles C Thomas Publisher, 1997. In: Šípek. *Projektivní metody.* Praha: ISV, 2000.
- 8) MLČÁK, Z. *Diagnostické využití dětské kresby v práci učitele.* Ostrava: Scholaforum, 1996, 25 s. Tematický sešit. ISBN 80-860-5805-0.
- 9) SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících.* 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 791 s. ISBN 80-717-8545-8.
- 10) ŠTURMA, J., VÁGNEROVÁ, M. *Kresba postavy: Modifikace testu F. Goodenoughové, část 1. příručka k testu.* Bratislava: Psychodiagnostické a diagnostické testy, 1982.

- 11) PALOUNKOVÁ, Z. Motorické schopnosti dětí předškolního věku. *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, č. 1. ISSN 1211-2720.
- 12) UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1974, 128 s.
- 13) UŽDIL, J., ŠAŠINKOVÁ, E. *Výtvarná výchova v předškolním věku: učebnice pro obor 76-40-6*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 191 s.

Velmi zajímavý a pěkně připravený projekt. Pozornost doporučuji věnovat třem etickým aspektům výzkumu – práci s rodiči (jak je budete informovat, budete získávat souhlas rodičů s účastí dítěte?), dále informovaným souhlasům od dětí (mají děti příležitost vyslovit se ke své účasti ve výzkumu, příp. odmítnout...?) a konečně tomu, že poskytnutím stimulačního programu jen části dětí ty druhé vlastně trochu šidíte (máte nějaké know-how, a to nedostanou) – obvykle se to řeší tak, že se v další etapě pracuje s dětmi z kontrolní skupiny (čistě jen pro vyřešení tohoto problému). Přeji hodně zdarů v realizaci výzkumu.